

Osada a polesie Kulháň

Vladimír Lemeš

V katastrálnom území Zlatník asi 2 km západne od obce sa rozprestiera horská osada Kulháň. Kedy presne osada vznikla nevedno. Osídlenie aj tejto časti chotára pravdepodobne súvisí s ťažbou zlata v dávnej minulosti.

V odborných kruhoch zostáva stále spornou a presvedčivo nezodpovedanou otázkou kultúrne zaradenie vzniku pravekých rudných dobývok – pingových a sejpových ťažobných polí, nachádzajúcich sa v okolí Kulháňa a severne od Zlatník v tzv. *Štolinách*. Tradícia ich totiž pripisuje Keltom, čo však vôbec nemusí zodpovedať skutočnosti. Ťažobné a prospektorské práce tu mohli vykonávať Kvádi, Kotíni, Germáni či iné etnikum. Svetlo do týchto nejasností by mohol viesť archeologický prieskum lokality Kostelec (inak nazvanej aj Krstenice), ktorá sa nachádza v blízkosti kulháňskych rybníkov a je považovaná za praveké pohrebisko.

Pôvod chotárneho názvu Kulháň je známy. Súvisí so stredovekým osídlením a s príchodom hostí – nemeckých kolonistov a osadníkov na toto územie. Názov osady vznikol poslovenčením nemeckého spojenia *kühl-hain* (vo význame kühl = chladný, studený; der Hain = háj či lesík) v zmysle Studený háj – teda spojenie v nemčine vyslovené ako „kuhlhajn“ a postupne hovorovo prevzaté do slovenčiny ako Kulháň. Došli Nemci rovnako tak „pokrstili“ i susednú obec Cimenná. Poslovenčením staronemeckého slova *zimmern* (tesať) vznikol hovorový tvar Zimmerná, poslovenčene a ľudovo Cimenná – vo význame Tesáre, resp. Nemecké Tesáre. S pôvodom názvu tejto obce si nevedeli dať rady ani maďarskí historici a geografi, ktorí v čase silnejšej maďarizácie začiatkom 20. storočia obec premenovali na *Újvíz* (v doslovnom preklade Nová Voda).

Staronemecký základ slova nachádzame tiež pri názve chotárnej časti *Štoliny*. Názov vznikol z označenia časti lesa ako Stoling – t. j. štôľňa či baňa (na zlato?). Zlatonosnú horu *Krieslo* nad Zlatníkmi takisto pomenovali Nemci. Jej názov

je odvodený od staronemeckého hovorového výrazu *kriesen* vo význame opustený, pustý či osamote stojaci. To isté platí o *Šiancoch* v susednom chotári. Vznikli z nemeckého slova *die Schanze*, *Schanzen* = hradba, hradby, hradisko, valy, resp. opevnená plocha. A rovnako tak tomu bolo aj u ďalších chotárnych názvov, z nich mnohé postupom času zanikli.

Kulháňsky hospodársky dvor

Predpokladáme, že potom čo v stredoveku zanikla banská a prospekčná činnosť v okolí osady, táto dočasne spustla. Už v 17. storočí však možno predpokladať znovuosídlenie územia, keď tu panstvo dalo postaviť majer, resp. košiar. Ďalšie údaje o Kulháni nám poskytuje urbár tovarníckeho panstva z r. 1721. Z neho sa dozvedáme, že v osade vtedy pracoval už aj vodný mlyn a ako mlynár sa uvádza Juraj Miksa (Mixa). Mlyn dal postaviť gróf Peter Beréni v roku 1719, teda rok potom, čo kúpou nadobudol tovarnícke, resp. topoľčianske domínium. Príbuzný spomenutého mlynára Juraja Miksu – Tomáš Miksa mlel v tom čase v osade *Petrikov Mlyn* nad Zlatníkmi. V kulháňskom mlyne sa neskôr vystriedali mlynári Martin Jalový, Adam Jalový, Adam Merka, Ján Niko, Pavol Farkaš, Jakub Okša, Štefan Chrenko a Jozef Mlynek. Aj v novších urbároch sa spomínajú viaceré mlyny v Zlatníkoch, a to nielen na potoku Livina ale i na Chocine (teda na Kulháni). Práve po niekdajších mlynároch sú pomenované chotárne časti *Farkašov laz*, *Okšová lúka* a *Chrenkov jarok*.

V urbári tovarníckeho panstva je zmienka o horských lúkach pod vrchom Javorina a na Plešine, za užívanie ktorých poddaní platili panstvu 30 zlatých ročne. Za seno odobraté z lúk Dúbrava a Capuchy (Čepuchy) platili poddaní zo Zlatníka alebo iní árendátori 15 zlatých. V lesoch panstva sa v tých časoch páliło v milieroch drevné uhlie. Urbár nám prezrádza, že výnos z obcí panstva patril grófovi Jozefovi Erdödyemu, ktorý mal za manželku dcéru Petra Beréniho *Teréziu*. Jozef Erdödy predčasne zomrel v roku 1723. V roku 1726 nechal gróf Beréni prostredníctvom svojho splnomocnenca Michala Grajciara postaviť na Kulháni veľký majer a salaš pre 600 kusov oviec. Dočasné sídlo lesnej správy bolo zriadené v roku 1731 v Malých Hostiach, presnejšie v budove provizora panstva pre oblasť Suchej doliny.

V roku 1736 bola v osade postavená horáreň (ľud. *jágerňa*). Prvú správu o lesnom úrade na Kulháni (sylvanatus, waldamt) máme až z roku 1772. Lesným hájnikom – *oberjágrom* slávneho panstva veľkotoľčianskeho bol Franz Richter (nar. 1752, zomr. 1824). Ako lesný dozorca tu pôsobil Jozef Tiringer. Mapu lesov tovarníckeho panstva v mierke 1:100 viedenských siah vyhotovil v roku 1766 fiškálny inžinier a zememerač Johann-Michael Szaloky de Koba, ktorý pri vymeriavaní chotára použil starú francúzku dĺžkovú mieru „toise“ (toáz). Majiteľom lesov a panstva v tom čase bol nemecký ríšsky gróf *František Jozef Gabriel Abensperg-Traun-Wolkenburg*, dedičný vlastník panstiev Egloffs (vo Švábsku), Bisamberg, Gross Schweinbarth, Traun, Petronell a Tovarníky. Podľa jeho brata Karola Abensperg-Trauna bola pomenovaná časť chotára nad Zlatníkmi – *Karlovec*. Údaje v tých miestach poblúdil pri jednej z poľovačiek.

V 18. storočí sa Kulháň spomína pod názvom *Praedium Kulhány* alebo tiež v maďarskom tvare *Kulhány-pusztá*. Zlatničania však osadu i majer vtedy ľudovo nazývali Májový dvor. Súviselo to zaiste s každoročným začiatkom sezóny využívania tamojšieho majera – salaša a rozsiahlych lúk na veľkochove oviec.

Lesný komplex tovarníckeho panstva v Zlatníkoch a na Kulháni v tzv. *Suchodolskom provizorate* (vallis siccambria) siahal až po hlavný hrebeň Inoveckého pohoria na západe, kde susedil s chotármi obcí Hôrka, Kálnica a Selec. Hôrka bola pôvodne súčasťou tematínskeho panstva, Kálnica patrila pod panstvo Beckov rodu Medňanských, neskôr pod panstvá Kočovce a Rakoluby (spolu s revírom baróna Mórica Lederera z Veselého) a Selec spadal pod právomoc Illešháziovského panstva so sídlom v Dubnici (prv v Trenčine). V severozápadnej a severnej časti lesy hraničili s obcami Dubodiel a Cimená, ktoré boli zasa súčasťou panstva Bánovce. Na juhu tento rozsiahly lesný komplex hraničil s Nemečkami (tie boli súčasťou Beréniovského panstva Krušovce), takisto s Prašicami a v juhozápadnej časti s Podhradím.

Barón August Stummer pred kulháňskym letohrádkom (1902)

Lesy pod Inovcom v chotároch obcí Cimená, Dubodiel a Selec tvorili od roku 1835 rozsiahly poľovnícky revír baróna gréckeho pôvodu *Juraja Sinu*, zakladateľa bankového domu vo Viedni. Tento revír v roku 1856 zdedil jeho syn Šimon Sina. Neskôr ho nadobudli a využívali jeho zaťovia (manželia štyroch dcér): gróf Viktor Wimpffen – korvetný kapitán a generálny inšpektor štátnych telegrafov, takisto knieža Georg Maurocordato, grécke knieža Gregor Ypsilanti, francúzsky vojvoda Edmund-Charles-August de Castries de la Croix a vikomt

Emanuel d' Harcourt (od r. 1887 druhý manžel Iphigénie, rod. Sina).

Lesy v chotári Čuklasoviec boli zasa poľovným revírom grófa Karola Fridricha Chorinského z Drietomy.

V prvej polovici 19. storočia boli možnosti hospodárskeho využitia rozľahlých a ťažko prístupných lesov veľmi malé. Ťažilo sa iba malé množstvo dreva používané na stavebné a palivové účely. Z najlepšie sa kálajúcich bukov zhotovovali vareškári na mieste obilné a pekárenské lopaty. Vyrábali sa tiež poľnohospodárske nástroje a niektoré iné výrobky rozličných remesiel. Na druhom mieste bola v regióne rozšírená výroba drevených kolies (kolárstvo), truhlíc na obilie a takisto aj drevených šindľov. Odbytové možnosti vývozu dreva z prevažne bukových pralesov boli pre odľahlosť a zlý stav ciest značne nepriaznivé. Až vybudovanie sklárskej huty v doline Chociny umožnilo ekonomickejšie a intenzívnejšie využiť drevnú hmotu. Drevo sa začalo využívať aj k výrobe potaše a drevného uhlia. Duby sa zasa priamo v lese spracovávali a použili na mostnice a francúzske dužiny. Na Kulháni v tých časoch žilo 5–6 rodín drevorubačov a šajtárov.

Dedičnými spolumajiteľmi továrnickeho panstva sa stali bratia grófi Anton a Karol Traunovci, ktorí 24. mája 1804 kúpili od kniežaťa Windischgrätza aj panstvo Siggen. Anton Traun nechal zriadiť na Kulháni pod Farkašovým lazom rybník. V chotári Prašíc pri Duchonke založil menšiu zvernicu – oboru (Thiergarten), ktorá sa tiahla od starých prašických vinohradov až po potok Slivnica.

Na pozvanie grófa Antona Trauna prichádzali do zlatníckych hôr na poľovačky spríbuznení šľachtici, medzi nimi knieža Móric Lichtenstein, knieža Pavol Esterházy z Galanty, gróf František Berényi z Krušoviec, gróf Štefan Csáky, gróf Mikuláš Berényi z Horných Obdokoviec, gróf Václav Wrba, gróf Maximilián Kollonitz z Viedne, gróf Anton Schaffgotsch, gróf Frederik Niczky, gróf Rudolf Pongrácz, barón Henrich Splényi z Čermian, barón

Ludovít Révay, gróf Štefan Ilešházy z Dubnice, gróf Imrich Zay z Uhrovca, gróf Vincent Pálffy, gróf Jozef Zamojsky, gróf Jozef Klobušický a ďalší pozvaní hostia.

V prvej polovici 19. storočia sa spomína Horný a Dolný Kulháň. V Hornom (v tom dnešnom) stál majer, mlyn a hájovňa. Osada Dolný Kulháň ležala asi o 1 km južnejšie (na dnešných Brodoch) a pracoval tam ďalší vodný mlyn, ktorý patril malohostianskej fare. V ňom údajne mleli rodiny Híkorovcov, Farkašovcov, Bošanských, Nikových, Križanovcov a Lehockých. Polohu a situovanie tohoto mlyna dokumentujú mapy prvého a druhého vojenského mapovania z r. 1783 a 1838. Spomínaný mlyn i osada zanikli v roku 1848.

Z cirkevného schematizmu sa dozvedáme, že v roku 1826 žilo na kulhánskom majeri 17 osôb. O dva roky neskôr tam narátali 23 duší.

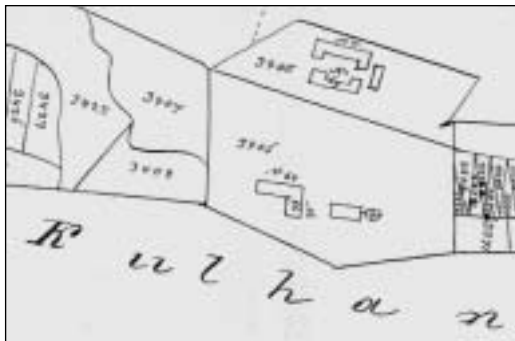
Starý poľovnícky kaštieľ - pohľad od juhozápadu (1919)

Osada Kulháň bola od fary v Malých Hostiach vzdialená asi 1 hodinu chôdze. Cesta k rímsko-katolíckemu farskému kostolu sv. Martina-biskupa viedla krížom cez les, presnejšie popod Stanovisko cez Farský háj, Nedačovú, Topole alebo Kňazovým jarkom a údolím cez Vázidlá (Vezillá) ponad Malé Hoste.

V októbri 1835 sa zmenili majitelia továrnickeho panstva. Bratia František-Xavér a František-Serafin Abensperg-Traunovci ho odpredali vdove Alžbete Erdödyovej, rod. Mayerovej, ktorú Viedenchania prezývali „Fiacker Liesl“,

pretože bola dcérou viedenského fiakristu a stala sa druhou ženou kancelára grófa Jozefa Erdödyho. V čase kúpy tovarníckeho panstva bývala na zámku v Hlohovci a bola už vdovou. Jozef Erdödy totiž zomrel v roku 1824.

Osada Kulháň na komasačnej skici z r. 1857

Za jej éry sa zintenzívnila ťažba dreva v priľahlých lesoch. V roku 1838 zriadila poľsia aj na Starej Hore a na Bielej Bukovine za Podhradím. V roku 1852 nechala čiastočne prestavať kulhánsky majer a ostatné budovy v osade. Zmenil sa i lesný personál a árendátori nehnuteľností. Z červenokamenského panstva grófa Mórica Pálffyho prišli na tovarnícke panstvo v roku 1848 ďalšie rodiny drevorubačov. Na poľsiach Stará Hora a Biela Bukovina sa usadili rodiny šajtárov z Častej (zo Sathmansdorfu), ktorých predkovia pochádzali z Rakúska. Do služieb grófký Alžbety Erdödyovej vstúpili Jozef Geschwandtner, Juraj Mayerhoffer (ženatý s Jozefínou Schwandtnerovou), Jozef Schwandtner (ženatý s Annou Khernovou), Ignác Lindtner, Filip Mayerhoffer senior (ženatý s Magdalénou Storchovou), Filip Mayerhoffer junior (ženatý s Katarínou Fleissanderovou), Karol Glos, Heinrich Hirschel, Hugo Seewald, Jozef Sandtner, Ján Viederlan a Michal Fiscel (Fixel?). V rokoch 1853–1855 žilo na Kulháni 39 osôb. Všetci boli katolíckeho vierovyznania.

V roku 1856 mlel v kulhánskom mlyne Štefan Chrenko, ktorý mal za manželku Máriu Miksovú, dcéru mlynára zo Zlatníka. Nahradiť mlynára Martina Miksu zomrelého v roku 1855.

Ako posledný mlynár v osade Kulháň sa v roku 1858 uvádza Matej Adamička, ktorého manželkou bola Katarína Šimonová zo Zlatníka. Štefan Chrenko krátko predtým odišiel mlieť do Nemčíc. Mlyn definitívne zanikol po zmene majiteľov veľkostatku v roku 1865. Mal popisné č. 66. Dom mlynára (č. 67) sa ešte nejaký čas využíval ako pekárň. Majer – hospodársky dvor mal popisné č. 68 a 69. Sídlila v ňom i lesná správa veľkostatku. Hospodárskou správou nad lesmi boli grófkou Alžbetou Erdödyovou poverení splnomocnení panstva – provizor Imrich Dobša z Prašíc, hlavný lesmajster Ignác Vragaši – takisto z Prašíc, zememerač a úradník panstva Gabriel Rakšáni, ďalej frumentár z hornoriadockého majera Ján Súľovský a zlatnícky richtár Blažej Sedlák. Lesný personál tvorili hájníci Juraj Palcát, Eugen Stermann, Štefan Spodný, František Detko, Jozef Majer, Jakub Mayer, František Baček, Jozef Mondok, Ján Januška, Šimon Filo, Pavol Majtán, Štefan Adamička, Jozef Miškóci, Tomáš Stacho, Tomáš Husár, Václav Blina, Jozef Adamko a František Oravec.

V tom čase už existovala lovecká chata vo Švarcovom jarku pri Troch studienkach. Na lúkách pod Panskou Javorinou stál nový košiar-ovčinec.

Poľovný revír grófký Erdödyovej v tom čase využívali jej príbuzní – švager Kajetán Erdödy a manželka neterí – gróf Anton Lažanský z Bukovej a gróf Jakub Mels-Colloredo. Okrem nich si revír často prenajímal aj gróf Adolf Degenfeld-Schonburg zo Sokoloviec (spolumajiteľ lesov v Hôrke nad Váhom), tiež gróf Jozef Zamojský z Brestovian, knieža Augustín Odescalchi zo Solčian, gróf Ľudovít Berényi z Krušoviec a barón Anton Riese von Stallburg z Horných Lefantoviec. Gróf Jakub Mels-Colloredo tu údajne poľoval na vlkov tak, že ich nalákal na zdochliny inej zveri, ktoré nechal umiestniť na lúkách a na okraji lesa pri Kulháni, a potom z balkóna loveckého domu z bezprostrednej blízkosti strieľal na ne.

Po smrti majiteľky panstva vdovy Alžbety Erdödyovej, rod. Mayerovej, ktorá zomrela v tovarníckom kaštieli 8. decembra 1864, zdedila

panstvo jej neter, tiež už vdova, Alžbeta Mels-Colloredová, rod. Mayerová (prvýkrát vydatá za kapitána Jakuba Mels-Colloreda, grófa z Waldsee a Albany; druhýkrát za plukovníka Miloševiča z Gorice). Jej pričinením bola na Kulháni v roku 1865 založená nová sklárska huta firmy *Jozef Zahn a spol.* z Viedne.

Dňa 5. mája 1868 bola v tovarníckom kaštieli uzavretá kúpnopredajná zmluva na panstvo medzi grófkou Alžbetou Mels-Colloredovou a bratmi Augustom, Karolom a Alexanderom Stummerovcami, ktorí ho kúpili za 450 000 zl. a za 3 viedenské domy v hodnote 164 500 zlatých. Celé tovarnícke panstvo sa takto dostalo do rúk podnikavých bratov Stummerovcov. V novembri 1882 pri delení majetkov medzi bratmi pripadol celý tovarnícky veľkostatok Augustovi Stummerovi. Ten získal v roku 1884 titul baróna.

Zatiaľ čo za grófkoy Erdödyovej mali dedinčania úplne voľný prístup do lesa a predovšetkým na lúky pozdĺž potokov, tak po komasácii chatára v sedemdesiatych rokoch 19. stor. sa stali lesy pre nich neprístupnými, pravdaže s výnimkou tých urbárskych. Barón A. Stummer chcel komasáciou a zámenou pozemkov v lesnom chatári docieľiť to, aby jeho súkromný les tvoril jeden kompaktný celok, a tiež aby sa dedinské lúky, pasienky a urbárske lesy nachádzali bližšie k samotnej obci a nezasahovali hlboko do vlastného revíru. To sa mu aj po niekoľkých rokoch podarilo úspešne realizovať. Následne si nechal celý poľovnícky revír ohradiť. Z Kulhána potom viedla cesta na Starú Horu horským chrbtom cez tzv. Zlatnícku, inak aj Starohorskú bránu, čo bola vlastne brána do ohradenej panскеj obory.

Doživotné poľovné právo v lesoch v okolí Kulhána mal vyhradené barón Ondrej Stift z Viedne, ktorý poskytol bratom Stummerovcom pri kúpe panstva pôžičku 40.000 zlatých. Poľovné právo si od roku 1869 prenajímal aj gróf František Erdödy z Hlohovca, po ňom barón Heinrich Zessner-Spitzenberg z Bošian, tiež baróni Fridrich Cnobloch z Drážďan, Július Bischoffshausen, Pavol Weiss-Horstenstein,

takisto barón Karol Pidoll z lotrinského Quintenbachu, potom aj knieža Artúr Odescalchi zo Solčian, gróf Ludovít Károlyi zo Slovenského Medera, baróni Móric Lederer, Viktor von Wessely, Albert Steiger-Münsingen – barón z Rotulu a Montisu (Švajčiar) a ďalší záujemcovia. Treba poznamenať, že poľovka na zver vysokú, čiernu a srnčiu sa od dôb prevzatia panstva priemyselníkom Augustom Stummerom tešila veľkej obľube. Zároveň predstavovala i nemalú príjmovú finančnú položku do pokladnice panstva. Občerstvením krvi a cieľavedomým výberom pri odstrele bol čoskoro docieľený vysoký stav zdravej zveri. V roku 1877 do revíru vypustili jeleniu zver z rakúskeho pohoria Leutha a dovezli i niekoľko jedincov karpatského jeleňa, resp. jelene z dunajsko-drávskych revírov. V roku 1908 sem dodali ďalšiu srnčiu zver, ktorú získali v Hamburgu od známeho obchodníka so zverou Hagenbecka. Vďaka dobrému hospodáreniu sa tu rozmnožila vysoko kvalitná jelenia populácia. Parožia dosahovali dobrý priemer a evidovali sa dokonca 9 až 10 kilogramové trofeje. Cenné úlovky vypracovával známy viedenský preparátor Hodek. Dvoch veľkých jeleňov 16-storákov s váhou parožia nad 10 kg a dĺžkou kmeňa parožia 131 a 127 cm ulovili v rokoch 1887 a 1892. Z lesov Tovarníckeho panstva vymizli posledné medvede pred rokom 1891.

Starý poľovnícky kaštieľ na Kulháni (1935)

V roku 1911 do revíru skúšobne vypustili niekoľko korzických, sardínskych i kaukazských muflónov, kúpených od baróna Wesse-

leho na panstve Žinkovy v Čechách a tiež u baróna Škodu.

Po nadobudnutí panstva Stummerovcami tu ako lesní hájníci pôsobili Jozef Hrdlička, Vavrinec Dúcky, Ladislav Keller, Jozef Oppitz, Jozef Prosek, Gejza Nickel, Jozef Králik, Ľudovít Lachmann, Karol Rotwild, Henrich Mauler, Jozef Tainitzer, Ferdinand Schmieder, Ján Bayerle, Jozef Fiantok, Ferdinand Hender, Karol Rieger, Eustach Schank, Alojz Némethy, Július Drapalík, Štefan Maňák, Štefan Kozár, Adam Barát, Gejza Rucsek, Pavol Mondok, Viktor Lorincz, Ján Mičovský, Ľudovít Mayer, Juraj Palcát, Ján Chudý, František Hrozenka, Rudolf Detko, František Walter, Štefan Komárek a Ján Ďurek.

V čase celouhorského sčítania ľudu v roku 1869 žili na kulhánskom majeri v dvoch domoch 4 rodiny. Staršiu časť dvora obýval 47-ročný poľný Karol Glosz s päťčlennou rodinou. Bývala tu i šesťčlenná rodina lesného hájníka Mateja Janušku pôvodom z Malých Hostí; ďalej 26-ročný Jozef Maňák taktiež z Malých Hostí a drevorubač Ján Gottstein so sestrou Júliou Gottsteinovou. V druhej (novšej) časti býval 27-ročný lesný dozorca Ladislav Keller (pochádzal z Hontu) a päťčlenná rodina obchádzkára a deputátnika Jozefa Bóžika zo Zlatník. Pre svoju potrebu spoločne chovali 4 kravy, 2 volov, 2 teľce, 13 ošípaných a 13 klátov včiel.

Na Starej Hore vtedy stáli dva domy. V jednom z nich býval 35-ročný hospodársky sluha Ján Arczt (rodák z Lanškrouna) s manželkou Annou, dvoma dcérami, jedným synom a s jedným vnukom spoločne s 51-ročným deputátnikom Jánom Dresterom (rodákom z Častej) a taktiež s 36-ročným břešom Jánom Reusom (rodákom zo Zliechova). V druhom dome býval ovdovený 77-ročný penzionovaný lesný hájník Jozef Schwarz, pôvodom z Moravy a spolu s ním tu žila 8-členná rodina 41-ročného horára Jozefa Šnaubela, rodáka taktiež z Moravy, ktorý sa venoval chovu včiel.

V osade Stará Huta žila 44-ročná vdova Anna Geschwandtnerová so synom Jozefom a jeho

rodinou. Jozef Geschwandtner (rodák z Častej) tu býval s manželkou Františkou, so synmi Ferdinandom, Ignácom, Floriánom a s dcérou Petronelou. Spolu s nimi tu býval 20-ročný sluha-pomocník Štefan Daniš (rodák z Novej Lehoty), ktorý sa neskôr presťahoval do osady Jakoňovec. Prv tu ešte žila i početná rodina Gottsteinova, tiež rodina Vadovčáková zo Starej Turej, potom Ignác Madový z Tovarník, rodina Ondruškova a rodina poľného Tomáša Novotného, rodáka z Tovarník. Jozef, syn Tomáša Novotného odišiel pracovať na Duchonku. Taktiež deti Jána Gottsteina sa postupne odsťahovali na Kulháň a na Duchonku.

August Stummer založil v roku 1879 na Kulháni menšiu dielňu – tzv. *šindliareň*, v ktorej sa ručne vyrábali drevené šindle, používané ako strešná krytina. Na mieste starého mlyna nechal vybudovať *gáter* – pílu na vodný pohon (*fűrész-malom*), ktorý bol v prevádzke až do postavenia píly a parketárne v Topoľčanoch roku 1911.

Kulhánsky dvor na mape z roku 1906

Okrem sklárne bola na potoku v prevádzke aj jedna stupa na drvenie kremeňa pre potreby prenájatej sklárskej huty firmy Jozef Zahn a spol. Lesné škôlky sa nachádzali na Novej lúke, na Okšovej pri Kulháni, takisto aj pod Starou horou, v Sakovej, na Šajtárskych záhradách a pri Starej Hute.

V roku 1898 nechal barón August Stummer postaviť dve nové lovecké chaty – jednu v poľesí Duchonka na Myslíkovej lúke v chatári Podhradia, a druhú, prezývanú „Hubertka“ zasa

na Poľane (v Žiaroch), v horách nad Zlatníkmi. Stála v blízkosti dnešnej chaty Kubánky. Lovec-
ké chaty sa stali obľúbeným miestom výletov
celej barónovej rodiny ako aj jej hostí.

*Lovecká chata „Hubertka“ na Poľane stála neďaleko
dnešnej chaty Kubánky (1920)*

Nádvorie kulhánskeho majera (september 1921)

Rybník na Chocinke powyše Kulháňa (1928)

Rozloha zlatníckych lesov patriacich k veľ-
kostatku Tovarníky v roku 1893 dosahovala
6 826 kat. jutár. Celkovo však barón August
Stummer vlastnil v chotári až 7 178 kat. jutár
pôdy. Nehnuteľnosti, ktoré patrili urbárskej obci
Zlatníky (obecnému komposesorátu) mali
rozlohu 507 kat. jutár, z toho na lesy pripadalo
298 kat. jutár a na lúky, pasienky a role 209 kat.
jutár. V katastrálnom území Zlatník, juhový-
chodne od Kulháňa sa nachádzal urbársky les
Komposesorátu Solčianky nazývaný *Solčian-
sky háj* s výmerou vyše 22 kat. jutár.

V jeho susedstve, v chotárnej časti *Stanovisko*
panstvo vyčlenilo les pre faru v Malých Hos-
tiach s rozlohou 60 kat. jutár. Pod Farským há-
jom pri potoku Chocina sa nachádzali cirkevné
role a lúky o výmere 5 kat. jutár, patriace tej
istej fare. Medzi Farským a Solčianskym hájom
bol ešte vyčlenený úzky pás lesa pre samo-
správnu obec Malé Hoste s rozlohou 6 kat. jutár,
ktorý obhospodarovali komposesori spoločne
s malohostianskym urbárskym lesom.

Zemepisná poloha lesného revíru Kulháň bola
určená v priestore medzi rovnobežkami 48°41'
a 48°46' severnej šírky a medzi 35°39' a 35°47'
východnej dĺžky od Ferra. Nadmorská výška
revíru sa pohybovala v rozmedzí 321–975 m
n.m. Najnižšie položené miesto bolo v osade
Kulháň; najvyšším bol vrch Vtáčí vršok pri
západnej hranici polesia Stará Huta. Nadmorská
výška hrebeňa Inoveckého pohoria, ktorý ohr-
ničoval majetok na severe a západe, sa pohybu-
je v rozmedzí 764–975 m n.m. Lesný celok bol
z dôvodu lepšieho ekonomického obhospodaro-
vania rozdelený do troch hospodárskych skupín.
Hospodársku skupinu „A“ tvoril dubový les
tvaru vysokého na ploche 1 304 ha so 100-roč-
nou dobou obmýtnou. Hospodársku skupinu
„B“ predstavoval bukový les tvaru vysokého na
ploche 1 992 ha s 80-ročnou dobou obmýtnou a
do hospodárskej skupiny „C“ zaradili nízky les
–dubovú lúpaninu s 20-ročnou dobou obmýt-
nou, ktorého výmera sa však po prvej pozem-
kovej reforme značne zmenšila zo 197 ha na 28
hektárov.

Krátko po roku 1900 zastával funkciu vedúceho lesného úradu na Kulháni lesmajster Hugo Rafflesberg, rodák z Brumova na Morave (nar. 1863). Ako ekonómovia sa spomínajú Ján Dunkel a lesný inžinier Alojz Veselý. Dozor nad lesným hospodárením vykonávali Arnold Paltinger (do r. 1914), Jozef Oppitz, Alfréd Markl, Ján Pavelka, Gustáv Lindtner, Štefan Bátora, Stanislav Ručka, Adolf Rustler, Eustach Schank, František Pistauer, Ján Mišenka, Jozef Jahnel, František Naštický, Gejza Czinzer, Juraj Kravárik, Ján Hudec, Jozef Vozník, Vincent Mayerhoffer, Ján Hodál, Ladislav Rehák, Jozef Bubala, Michal Mazúr, Richard Günther a Rudolf Waschniak.

Označenie firemnej korešpodencie sídla lesnej správy

Na tovarníckom veľkostatku v rokoch 1914–1919 používali ako platidlo okrem peňazí aj pokladničné poukážky – vlastné papierové bankovky (šeky), ktoré dostávali popri mzde všetci zamestnanci veľkostatku, vrátane lesného personálu. Tieto poukážky však platili iba na území tovarníckeho, poľnohospodárskych produktov z majerov, liehovarov, mlynov, taktiež z cukrovaru, tehelne, mliekárne a syrárne, nachádzajúcich sa v obciach patriacich k veľkostatku, ale takisto i na kúpu dreva z hôr veľkostatku. Boli vytlačené v tlačiarňi *Gregora Friesenhofa* v Krásne. Mali nominálnu hodnotu 10, 20, 50 halierov a 1, 2, 5, 10, 25 a 50 korún. Hlavným cieľom zavedenia peňažných poukážok bol rozvoj a ochrana vnútorného trhu, zabezpečenie odbytu vlastnej produkcie z podnikov veľkostatku a takisto zníženie výdavkov na mzdy zamestnancov.

Lesný hospodársky celok a revír Kulháň s polesiami Kulháň, Stará Hora a Stará Huta po smrti baróna Augusta Stummera v roku 1909 zdedila jeho dcéra Augusta, vydatá za baróna Leopolda Eugena Haupt-Stummera z Klátovej Novej Vsi, resp. z Tovarníky. Tá potom 1. júla 1919 darovala tento rozsiahly lesný komplex svojmu synovi Leovi Haupt-Stummerovi. Susedný LHC a revír Duchonka s rozlohou 4 695 kat. jutár (t. j. 2702 ha) pripadol Leovmu mladšiemu bratovi Augustovi Haupt-Stummerovi a jeho svokrovi Štefanovi Haupt-Buchenrodemu zo Zlína.

Barón Leopold Haupt-Stummer pred budovou majera

Po vybudovaní úzkorozchodnej lesnej dráhy v roku 1913 sa výrazne zlepšili odbytové možnosti na vývoz dreva do cudziny. Dubové a predovšetkým bukové drevo sa exportovalo do Holandska, Belgicka, Talianska a Francúzska, kde ho využívali okrem iného aj pri stavbe lodí.

Pri poľovačke v lesoch medzi Kulháňom a Pochabanmi bol dňa 1. mája 1920 zastrelený lesný hájnik Gustáv Rehák z Kulháňa. Šišovskí žandári zistili, že vrahom bol vojenský zbeh a pytlík z Krušoviec. Ten si odpykal osemročný trest odňatia slobody v Plzni.

Začiatkom augusta 1925 sa po predchádzajúcich výdatných dažďoch prehnala poľsím silná víchrica od severozápadu a z dôvodu rozmočenej pôdy spôsobila vývraty stromov na niekoľkých desiatkach hektárov v lesných oddieloch Jelenie jamy, Hlboká, Burdijarok a Horný lom. Krutá zima na prelome rokov 1928/29 takisto spôsobila značné škody na porastoch.

Altánok v záhrade za ubytovňou lesných zamestnancov

Hlavným dodávateľom semien stromkov pre lesnú správu Kulháň v dvadsiatych rokoch 20. stor. bola Pošumavská luštírna lesných semen majiteľa Emanuela Rechtsa v Českých Budějoviciach. V roku 1925 od nej odobrali 1 150 kg žalud'ov *Quercus sessiliflora* a takmer 100 kg semien rôznych ihličnanov.

V rokoch 1925–1928 žili v osade Kulháň so svojimi rodinami lesní hájníci Leopold Kaffel, Osvald Raffalt, Gejza Czinzer, Maximilián Pech, Jozef Božo, Leopold Fučíkovský, Koloman Chlapovič, Štefan Dovičín a Jozef Dubaj, bíteři Vincent Košík, Vavrínek Dúcky a Ján Maňák, tiež hájnik na invalidnom dôchodku Ján Geschwandtner a vdova po hájnikovi Gustávovi Rehákovi, Mária Reháková. V druhom poschodovom dome pre lesný personál boli byty, pekáreň i kancelárie. Na poschodí býval lesný adjunkt Oskar Rösler, zememerači Emil Wollek a

Henrich Božo, kuchárka Anna Kolbová a lesný asistent Ing. Viliam Friedrich. Na prízemí boli tri kancelárie a dva byty, ktoré mali prenajaté Ladislav Rehák a Ján Mayerhoffer. V budove naproti, kde kedysi sídlila škola pre deti zamestnancov sklárne, býval lesmajster Ing. Viktor Nikisch (prišiel sem pracovať z veľkostatku Buckwa), lesní adjunkti Ladislav Sulík, Kazimír Strakšič a Teodor Plischke, slúžka a kuchárka Helena Gärtzová a revírny hájnik Štefan Prazanec.

V hájovni v Starej Hute (v dome č. 156) pôvodne býval nadlesný Eustach Schank, potom Štefan Arczt (+1929), po ňom Adolf Héger a takisto poľsny Rudolf Arczt s manželkou Emíliou, rod. Geschwandtnerovou a so synom Alojzom (nar. 6.1.1902). Dom pri hájovni (č. 157) obýval hájnik Michal Dovičín a deputátnik Nikolaj Hudimjak. V lete 1926 sa sem nast'ahoval aj lesný adjunkt Kurt Nöttig.

Na Starej Hore žil manipulant Michal Chlapovič, ktorý tam býval už vyše 30 rokov a platil majiteľovi domu nájomné 21 korún ročne. Býval tam tiež drevorubač Henrich Geschwandtner s rodinou, potom lesný asistent Ján Geschwandtner, hájníci Ján Arczt, Emil Homolka, Ján Burda a nadlesný Ferdinand Klement s manželkou a dvoma dcérami. Jeden z hájnikov poľsia Stará Hora býval v osade Jakoňovec nad Zlatníkmi. Bol ním Ján Lehotay.

Na poľsia existovala od roku 1926 súkromná zrážkomerná stanica. Vtedy na Chocine inštalovali aj vodočet na odčítanie prietokov vody. Barón Leopold Haupt-Stummer z Tovarník založil v roku 1931 na Kulháni farmu na veľkochov ondatier severoamerických (*castor zibethicus*). Prvé ondatry si nechal skúšobne dovieš' už v roku 1921 z panstva kniežaťa Colloredo-Mansfelda zo Starohutského rybníka pri Dobříši v Čechách. Na tento účel na mieste starej stupy postavil novú hať a premenil koryto nového potoka na systém kanálov a podzemných rúr. Toto riešenie malo zabezpečiť najideálnejšie životné podmienky pre ondatry. Ročná produkcia farmy dosahovala až 3 000 kusov

kožíek. Farma zanikla po utvorení slovenského štátu, pretože ministerstvo hospodárstva nevydalo povolenie na vypracovávanie kožíek v Brne. Rozprestierala sa na ploche 1 ha a 32 árov. Ďalším pokusom Haupt-Stummerovcov zaviesť nový druh podnikania na továrnickom veľkostatku bola moderná farma na chov angorských zajacov. Existovala do roku 1945.

Výmera lesného hospodárskeho celku (LHC) Kulháň vlastníka Leopolda Haupt-Stummera dosahovala 4 074 ha. Lesy patriace k veľkostatku (do revíru) Kulháň sa rozprestierali nielen v katastrálnom území Zlatník, ale zasahovali aj do chotárov susedných obcí, konkrétne do Podhradia (90 ha) i do Prašíc (7,5 ha). Do tohoto lesného komplexu patrili ešte aj samostatný lesný oddiel č. 41 Hôrka s bažantnicou o rozlohe 36,5 ha, ležiaci v katastrálnom území Jacoviec. Po prvej pozemkovej reforme bola rozloha LHC Kulháň zmenšená na 3 651,15 ha, z toho na katastrálne územie Zlatník pripadalo 3 516,95 ha.

Pred rozpadom Rakúsko-Uhorska susedil LHC Kulháň s nasledovnými veľkostatkami: na západe hraničil s lesmi katastrálnej obce Hôrka patriacej k veľkostatku Marka Hirschfelda (predtým grófa Kurta Zedtwitza, grófa Adolfa Degenfelda a statkára Dávida Horna) s rozlohou 2 168 katastrálnych jutár; ďalej susedil s Kálnicou spadajúcou pod veľkostatok Kočovce majiteľov Gejzu a Antona Rakovszkých o výmere 1 480 kat. jutár; v chotári Kálnice ešte hraničil s prenajatými poľovnými revírmi statkárov Aladára Banóczyho a Júliusa Gočára z Rakol'úb a tiež s revírom Leopolda a Michala Tauberovcov z Viesky nad Váhom. V katastrálnom území obce Selec hraničil s poľovným revírom grófký Iphigénie d' Harcourt, rod. Sina a grófa Šimona Wimpffena z Viedne s rozlohou 2 802 kat. jutár. Na severe susedil s katastrálnymi obcami Dubodiel a Cimenná, patriacimi od roku 1912 k veľkostatku Dubodiel majiteľa grófa Maximiliána Attems-Gilleisa z Bádenu pri Viedni s celkovou rozlohou lesov 2 650 kat. jutár.

Veľkým zásahom do hospodárenia v lesoch bola pozemková reforma. Zákom č. 215 vydaným dňa 16. apríla 1919 siahol Československý štát na rozsiahle majetky starej šľachty a veľkostatkárov, teda bola vyhlásená prvá pozemková reforma. Podľa nového zákona statkári nesmeli vlastniť (užívať alebo prenajímať) viac ako 250 ha pôdy na osobu. Reforma však pokračovala iba veľmi pomaly. Statkári previedli svoje majetky aj na ostatných členov rodiny a príbuzných, a tak si mnohí udržali pôdu nad zákonom stanovený limit. Haupt-Stummerovci previedli veľkú časť majetku na akciovú spoločnosť A. Schmitt, čím zabránili ďalšej parcelácii veľkostatku.

V čase prvej pozemkovej reformy uzavrelo riaditeľstvo veľkostatku Tovarníky so Štátnym pozemkovým úradom v Prahe dohodu, podľa ktorej sa z LHC Kulháň vyvlastnilo 422,15 ha lesa a lúk. Zo zabraných plôch bolo v roku 1936 odovzdané Lesnému družstvu Libichava 144,5 ha za cenu 670 korún za jedno katastrálne jutro. Za rovnakú cenu nadobudlo nehnuteľnosti o výmere 137,25 ha aj Spoločné lesné družstvo Borčany-Malé Hoste. V roku 1938 prideliť Lesnému družstvu Nemečky 36,3 ha lesa Dolné štoliny pod Kulháňom za cenu 550 korún za kat. jutro. Lesné družstvo Zlatníky získalo lesnú pôdu i pasienkový les ako posledné, a to o súhrnej výmere 104,15 ha za 670 korún za kat. jutro. Šlo o lesy Hrabina a Dubina pod Starou Horou, resp. za tzv. Zlatníckou bránou.

Po prvej pozemkovej reforme sa postupne zmenili aj susedia LHC Kulháň. Lesný komplex v roku 1938 hraničil na západe s katastrálnou obcou Hôrka, patriacou vtedy k veľkostatku Hôrka-Hrádok dedičov Júliusa Szokolóczyho a spol. o výmere 3 400 kat. jutár; potom s katastrálnou obcou Kálnica veľkostatku Spojené statky Weigner a spol. čakanovských kameňoľných baní, úč. spol. v Kočovciach s rozlohou 1 420 kat. jutár; taktiež za Inovcom sa nachádzajúcou katastrálnou obcou Selec s lesmi v správe účastinnej spoločnosti Domový lesný priemysel so sídlom v Budapešti (Hazai Erdői-

par r.-t. Bpt), neskôr v majetku Považského cukrovaru, úč. spol. v Trenčianskej Teplej a v dočasnej správe Veľkostatku riaditeľstva baní Modra s celkovou rozlohou lesov 2 800 kat. jutár. Na severe hraničil s lesmi a poľovníckym revírom markgrófa Alexandra Pallaviciniho (čítaj Palavičiniho) o výmere takmer 2 500 kat. jutár, ktorého lesná správa sídlila v osade Patrovec pri Dubodielu ale lesný úrad až v Jemniciach na Morave.

LHC Kulháň vo východnej časti susedil s majetkom Lesného družstva Libichava a s pozemkami Lesného družstva Borčany. O niečo južnejšie Na závrší hraničil s lesným majetkom Urbárskej obce Zlatníky, potom s majetkom Lesného družstva Veľké Hoste a s pozemkami malohostianskej fary. V juhovýchodnom cípe ďalej hraničil s pozemkami Lesného družstva Nemečky (teda s lesom skupiny bývalých urbáristov Jozefa Hudeca a spol. z Nemečiek, získaným cestou prvej pozemkovej reformy s výmerou vyše 63 kat. jutár) a v južnej časti ešte susedil s rozsiahlym LHC Duchonka majiteľa baróna Augusta Haupt-Stummera z Tovarník, resp. z Chalmovej.

V medzivojnovom období zamestnávala Lesná správa Kulháň asi tretinu práceschopných mužov zo Zlatník a dokonca i z Nemečiek. V poľovníckom kaštieli a na hospodárskom dvore pracovali ako slúžky aj niektoré ženy z obce. Barón Leo Haupt-Stummer s manželkou Helenou (Lény), rod. Gutmannovou a deťmi Leom, Eleonórou (Pupou) a Ernstom trávili na Kulháni väčšinu voľného času. Okrem služobníctva sa tam s barónovou rodinou prechodne zdržiavali guvernanky slečna Katy Molnárová – učiteľka maďarčiny a madmoazel Marta – učiteľka francúzštiny. Podľa knižných spomienok baróna Augusta Haupt-Stummera, samota Kulháň v predvojnovom období pripomínala podhorskú kúpeľnú osadu s riadne udržiavanými kvetinovými predzáhradkami, strihaným živým plotom (buxusom), gaštanovou alejou, lesoparkom a fontánkou na nádvorí kaštieľa. Bratovi statkára Leopolda Haupt Stummera – Augustovi a jeho

žene Edit, rod. Haupt-Buchenrodovej sa na Kulháni dňa 10. júla 1928 narodila mladšia z dcér – Eleonóra.

Starý kaštieľ, slúžiaci ako letný byt barónovej rodiny, mal pôdorys v tvare písmena „L“. Bol spojený so staršou časťou dnes už neexistujúceho majera. V priečelí smerom na juh mal otvorenú verandu so schodiskom do záhrady. Interiér tvorili dve predsieni, kuchyňa a sedem izieb. Z najväčšej izby v juhozápadnej časti predstupoval polkruhovitý arkier s piatimi veľkými oknami a na červeno-bielo natretými okenicami. Stavba bola v daňovom katastri zaradená do kategórie prepychovej vily s 30 % prirážkou dane. Celá budova bola obrastená vřdzeleným popínavým brečtanom. Za budovou kaštieľa sa nachádzala kolkáreň (kuželkáreň).

Ateliér – kameňosochárska dielňa Lea Haupt-Stummera (1934)

Leo Haupt-Stummer si nechal v osade pre seba postaviť ateliér – kameňosochársku dielňu, kde zhotovoval rôzne kamenné plastiky (napr. sochy svätcov ale aj plastiky príbuzných). Na nádvorí starého majera uprostred dodnes stojí jeho dielo – socha sv. Juraja sediaceho na koni. Na rázcestí k lúkam pod Kulháňom stála na kamennom trojuholníkovom podstavci aj socha sv. Vendelína ním vyhotovená, ktorá sa však nezachovala. Na topoľčianskej kalvárii sa od neho zachovala socha Piety. Na starom cintoríne v Tovarníkoch takisto možno vzhliadnuť jeho diela stojace na náhrobných kameňoch.

Druhy dreva	Ceny dreva v jednotlivých rokoch v korunách			
	1933/34	1935/36	1937/38	1939/40
1 m ³ dubovej guľatiny na dyhy			925, -	1709, -
1 m ³ db. guľatiny od 35 cm vyššie		220, -	475, -	600, -
1 m ³ bukovej guľatiny		110, -	195, -	250, -
1 m ³ ihlič. výrezov od Č 7 na sp. konci	80, -	100, -	140, -	180, -
1 m ³ dubových pražcov typu II.	26, -	33,80	50,90	73, -
1 m ³ dubových pražcov typu III.	17, -	23, -	37,90	54, -
bukové bahrá 2 a 1/2“ široké, kus	1,30	1,70	2, -	3, -
bukové bahrá 3“ široké, kus	1,60	2,10	2,60	3,50
bukové bahrá 3 a 1/2“ široké, kus	1,90	2,40	3, -	4, -
bukové bahrá 4“ široké, kus	2,30	2,70	3,50	4,50
2-ročné bukové štiepy, za 10 ton	750, -	1000, -	1250, -	1450, -
1-ročné bukové štiepy, za 10 ton	-	900, -	1150, -	1350, -
1-ročné guľáče bukové, za 10 ton	600, -	750, -	1000, -	1200, -

Predaj palivového dreva zo skladu v Topoľčanoch zabezpečovalo riaditeľstvo pily a parketárne. Dňa 1. septembra 1936 túto agendu prevzal Viktor Nikisch, prednosta lesného úradu Kulháň.

Zamestnanci lesnej správy Kulháň v r. 1932

Meno	Služobná hodnosť	Dátum narodenia	Miesto narodenia	Nastúpil
Viktor Nikisch	lesmajster	18.5.1884	Rohatec, okr. Hodonín	1.1.1922
Hermann Philipp	les. adjunkt	23.2.1906	Horní Benešov	1.4.1931
Viliam Friedrich	sekretár	25.9.1893	Bor pri Tachove	15.4.1922
Oskar Rösler	účtovník	12.11.1892	Životice, okr. Nový Jičín	22.3.1920
František Tesar	lesný asistent	24.5.1900	Leopoldsdorf, Rakúsko	1.1.1931
Leopold Kaffel	lesný hájnik	25.11.1883	Píla pri Modre	1.11.1907
Štefan Dovičín	lesný hájnik	15.12.1880	Rožňova Neporadza	1.10.1911
Ladislav Rehák	lesný hájnik	7.6.1879	Malé Hoste	1.10.1905
Štefan Pražanec	lesný hájnik	15.3.1857	Horné Držkovce	1.4.1902
Rudolf Kováč	lesný hájnik v Hlbokej	5.8.1893	Podhradie	1.4.1924
Ferdinand Klement	polesný na Starej Hore	8.5.1893	Mayendorf, Čechy	15.1.1914
Bruno Kraus	les. adjunkt na Starej Hore	17.4.1903	Lánov u Vrchlabí	1.11.1931
Emil Homolka	les. hájnik na Starej Hore	26.12.1882	Kostelec u Brandeisa	1.10.1919
Adolf Héger	les. hájnik na Starej Hore	5.1.1891	Šternberk na Morave	1.3.1924
Jozef Bežo	les. hájnik	21.10.1905	Žitná, okres Bánovce	1.9.1931
Michal Chlapovič	les. hájnik na Starej Hore	27.5.1907	Zlatníky - Stará Hora	1.8.1932

Pri lesnej ceste medzi Duchonkou a Kulháňom upútava pozornosť prícestný kamenný kríž, ľudovo označovaný ako „Biely kríž“, z čias prvej svetovej vojny. Bol postavený 20. augusta 1915 na pamiatku 20-ročného vojaka Jánosa Kissa (učiteľa?) zo Zalaegersegu, ktorý tu pravdepodobne tragicky zahynul alebo bol vážne ranený (maďarský nápis je ťažko čitateľný).

V roku 1927 prostredníctvom svojho adjunkta Oskara Röszlera zakúpil Leo Haupt-Stummer pre svoj lesný personál nové flinty, a to u výrobcu zbraní a munície s dlhoročnou tradíciou Franza Sodiu v korutánskom Ferlachu. Jednalo sa o 12 kusov nových zbraní.

V roku 1928 bolo v súkromnom poľovnom revíre Kulháň odstrelené nasledovné množstvo lesnej zveri: 33 jeleňov, 12 srncov, 126 zajacov, 9 diviakov, 222 bažantov, 6 prepelíc, 3 divé husi, 13 líšok, 12 jarabíc, 3 kuny, 1 divá mačka, 16 slúk, 2 tchory, 1 jazvec, 24 lasíc, 5 veveríc, 97 sojok, 2 orly, 20 sov, 1 výr, 10 jastrabov, 20 krahulcov, 3 sokoly, 52 vrán, 18 strák a 20 kusov iných lietajúcich dravcov.

V nasledujúcom roku sa poľovalo o niečo menej, o čom svedčia tieto trofeje: 24 jeleňov, 4 srnčích, 48 zajacov, 116 bažantov, 3 divé husi, 9 líšok, 62 sojok, 1 jastrab, 11 slúk, 1 divá mačka, 4 lasice, 4 hranostaje, 42 vrán, 4 straky, 2 sokoly-ostrieže a 1 veverica. Ceny zveriny boli vtedy nasledovné: zajac stál 18 korún, jarabica 6 korún, srna 150 korún a jeleň 300 korún.

V dvadsiatych a tridsiatych rokoch 20. storočia sa poľovačiek zúčastnili viacerí pozvaní hostia z radov vtedajšej aristokracie. Medzi nimi bol barón Štefan Schmertzing, knieža Alexander Pallavicini, knieža Erich Thurn-Taxis z Nymburka, knieža Orsini z Florencie, gróf Louis Karolyi zo Slovenského Medera, grófi Max a Erich Attemsovci z Therasburgu, Pavol Schoeller - viedenský veľkopriemyselník, gróf Leopold (Poldi) Edelsheim-Gyulai, gróf Viliam Erdödy, Emil Márffy z Budapešti – bývalý minister poľnohospodárstva, gróf Gabriel Matuschka, gróf Adalbert Münchhausen, gróf Karol Forgách, gróf Kurt Zedtwitz z Waldhofu a

Doupova, gróf Henrich Aponnyi, poľný maršál rumunského kráľa Ferdinanda Hohenzollerna – barón August Spiess von Braccioforte zo sedmohradského Sibiu-Hermanstadtu, gróf Karol Pálffy zo Smoleníc, barón Eugen Forster z Budapešti (krušovský statkár), barón von Henneberg, gróf Hardegg, gróf Mikuláš Zay, gróf Žigmund Csáky-Pallavicini, barón Štefan Haupt von Buchenrode, gróf Štefan Ambrózy-Migazzi, gróf Andor Pálffy, barón Fridrich Lindeloff zo Strasshofu, barón Herbert Doblhoff z Tribuswinkelu, gróf Fabrice z Anglicka, gróf Juraj Welsburg z Francúzska, gróf Hugo Oberndorff, Wolfgang Ritter von Gutmann, barón Arbogast Düring z Mainzu, vojvoda a knieža Hermann Ludwig Hatzfeldt von Trachenberg z Berlína (nemecký veľvyslanec vo Washingtone), barón Sisinio Pretis-Cagnodo z Mühlhofu pri Payerbachu, gróf Oliver Seldern – veľkostatár z Horných Motešíc, barón Walther Phull – krajinský komisár, JUDr. Štefan Haupt – nemecký konzul, gróf Pavol Erdödy, gróf Ján Révay, Dr. Ozman Kasics z Budapešti, Ľudovít Laclemann, Egon Szentiványi, Giulio Giandominici z Terstu, barón Ulrich Richthofen z Lignitzu, Henrich Ritter von Wahl, Ernest Július Wreschner z Nemecka, Fritz Lothar Stockert z Rakúska, Ľudovít Vasqurr z Budapešti, Georg Steiner z Viedne, Markus Leib-Gottreich z Poľska, barón Busso von Bismarck z Berlína, barón Viktor von Wessely, rodina Kochanovszkych, tiež Paolo Enrico Salem z Terstu, Dr. Edmund Nesnera z Janovej Vsi, Franz Rodakovszky z Viedne, Rudolf Zahlbruckner z Bádenu, barón František Ringhoffer z Prahy, Dr. Štefan Neugebauer z Viedne, Herbert Gollen z Viedne, Franz Duncan z Belehradu, Fridolín Vogel z Viedne, barón Erich Sommaruga, Rudolf Schmieder, Ferdinand Zöllner, Juraj Selevér, Jozef Schreiber – veľkostatár z Lednických Rovní, barón Edmund Vépy-Vogronics zo Švajčiarska, plukovník Othmar Mayer von Wallerstein und Marnegg, Johan Plischke-Delabro z Prahy, barón Eduard Rittershausen, Friedrich von Görtz, potom aj statkári Aladár Banóczy z Rakol'úb,

Ernest Leidenfrost zo Šišova, Oskar Helf z Čaltíc, tvrdomestický statkár Alexander Lindemann a ďalší.

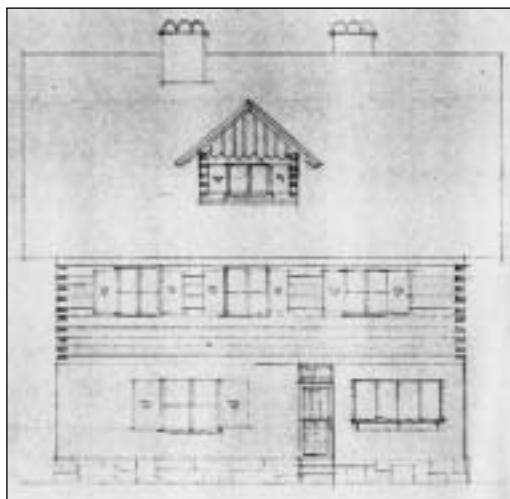
Sami Haupt-Stummerovci si však prenajímali aj iné atraktívne poľovnícke revíry. Chceli totiž loviť i medvede, vlkov, kamzíky, rysy, hlucháne a ostatné druhy divjej zveri, ktoré sa tu nevyskytovali. Tak si napríklad v sezóne roku 1908 prenajali od Ministerstva poľnohospodárstva v Budapešti za 1000 starých maďarských korún poľovné revíry Kľak a Maguru. V roku 1926 mali prenajaté revíry Porubu a Kanianku na bojníckom Pálffyovskom panstve. Na jeseň 1931 si prenajali revír Golling na panstve Strechen v Štajersku. Neskôr si prenajímali viaceré revíry pod Vtáčnikom, v Strážovských vrchoch, vo Veľkej Fatre a inde.

Poľovnícka vášeň dokonca stála baróna Leopolda-Eugena Haupt-Stummera život. V zime na prelome rokov 1923–1924 ho pri poľovačke nešťastnou náhodou postrelil statkár Július Leidenfrost z Bošian. Barón na nevyliciteľné následky tohoto poranenia 7. apríla 1924 zomrel, ako 65-ročný.

Celosvetová hospodárska kríza sa od roku 1931 začala prejavovať aj v lesnom hospodárstve. Pokles dopytu na trhu mal za následok hromadenie zásob dreva a pokles cien. Aby sa odbytové pomery na trhu vyrovnali, bolo vydané vládne nariadenie č. 170 Zb. z. a n. zo dňa 5.8.1933, ktorým sa ťažba určená pre domáci trh znížila na 60 % ťažby normálnej. Ďalšie nariadenia priniesli postupné zlepšenie na domacom i zahraničnom trhu. V čase konjunktúry bolo vládny nariadením č. 263 Zb. z. a n. zo dňa 16. 12. 1937 obmedzenie ťažby zrušené. Zaujímavý je pohyb cien u rôznych druhov dreva v tých časoch – pozri tabuľku na predchádzajúcej strane.

V auguste 1937 si barón Leo Haupt-Stummer ml. nechal postaviť na Kulháni nový lovecký kaštieľ. Projektantom stavby bol Ing. Ján Tomaschek – architekt a staviteľ z Nitry, realizátorom a dodávateľom Eugen Tilendy z Nemeckého Pravna. Náklady na výstavbu dosiahli 50 000

korún, ktoré z pokladne uvoľnil riaditeľ veľkostatku a barónov zástupca Hugo Balzar. Kolaudácie novostavby sa zúčastnili Teodor Hörmann – šišovský notár, Ján Blina – starosta Zlatník, Jozef Čakajda – veliteľ hasičov zo Zlatník, Pavol Dúcky a Štefan Chocina – členovia stavebnej komisie, Viktor Nikisch – zástupca majiteľa a riaditeľ lesnej správy a samozrejme Eugen Tilendy – staviteľ. Zrekonštruovala sa i stará ľadovňa. Majiteľ vtedy uvažoval o vybudovaní malej hydrocentrály na potoku Chocina.

Plán lesníckeho domku - poľovníckej chaty Leopolda Haupt-Stummera z 21.8.1937

Novostavba poľovníckej chaty (letohrádku) z r. 1937

Dňa 21. marca 1940 došlo ku vlámaniu do spomínaného letohrádku (kaštieľa). Z kaštieľa bolo odcudzených množstvo vecí v celkovej hodnote 17 731 korún. Ako páchatelia boli ši-

šovskými žandármami usvedčení niektorí občania zo Zlatník. Tými istými žandármami boli 28. apríla 1940 vystopovaní naruživí pytliači, taktiež obyvatelia Zlatník, ktorí dňa 24. 12. 1938 zastrelili v súkromnej lesnej obore v časti Bystré pri Kulháni dve vzácne hrivnaté ovce (zvláštny druh) v hodnote 10 000 korún.

Súpis domov a obyvateľstva v Zlatníkoch uskutočnili v roku 1938 sčítací komisári Ján Szabó a Karol Chovanec. V osadách Kulháň, Stará Hora, Stará Huta, Jakoňovec a v Hlbokej stálo dohromady 17 domov, v nich bolo 31 bytov (domácností). Počet obyvateľov dosahoval 124 osôb. Z tohoto počtu bolo 107 príslušníkov slovenskej národnosti, 14 nemeckej a 3 maďarskej.

V roku 1938 bývali na Kulháni výhradne rodiny zamestnancov lesnej správy. Žili tam Ján Schmieder s manž. Augustou, rod. Viehmanovou, Vavrínek Dúcky s manž. Máriou, rod. Jelenčíkovou a ich traja synovia; potom Leopold Kaffel s manž. Rozáliou, rod. Cikatriciovou s tromi deťmi, Ján Mayerhoffer s manž. Amáliou, rod. Arcztovou a tromi dcérami, Alojz Aschengeschwandtner s manž. Annou, rod. Dúckou a dcérou Margitou; tiež Ján Aschengeschwandtner s manž. Júliou, rod. Bačekovou a Rudolf Arczt. V druhej poschodovej ubytovni býval ekonóm Oskar Rösler s manž. Máriou, rod. Hrdou a so synom Oskarom; taktiež František Tesař s manž. Annou, rod. Kreutzerovou a jednou dcérou, Ing. Viliam Friedrich s manž. Erikou, rod. Loberovou, Ladislav Rehák s manž. Annou, rod. Oravcovou a dvoma deťmi, Ján Maňák s rodinou, praktikant Alfréd Wach, takisto kuchárky a slúžky Alžbeta (Liesl) Gebauerová, Marta Babčanová a Mária Maková. V ďalšej bytovke (dodnes stojacej) býval lesmajster Viktor Nikisch s manž. Eugéniou, rod. Petschneovou a dcérou Gertrúdou; potom hájnik Vincent Košík s manž. Annou, rod. Gregoríkovou a tromi deťmi, tiež Emília Mayerhofferová, vdova Katarína Gregoríková, rod. Šimková a účtovníčka Balážiová (rodáčka z Bratislavy). Priamo na majeri vedľa kaštieľa býval 33-ročný lesný hájnik Jozef Bežo s manž. Amáliou, rod.

Geschwandtnerovou a so synom Albertom, a taktiež revírnik Ing. Hermann Philipp, absolvent Štátnej vysokej školy lesníckej v Reichstadte. Istý čas tu s nimi žili aj lesní inžinieri Bernard T. Walter a Jozef Bauer. Panským kočišom a koniarom bol tunajší rodák Jozef Košík.

Zamestnanci polesia Kulháň, vzadu nový poľovnícky kaštieľ (1938)

Ďalší lesný personál tvorili hájníci na Starej Hore, v Starej Hute a v Hlbokej. V osade Stará Huta v dome č. 157 býval 40-ročný hájnik Václav Geschwandtner s manž. Katarínou, rod. Chlapovičovou, ich dve dcéry Eržika a Hildegarda a tiež švagor Václava – Michal Chlapovič s mladšou sestrou Ruženou.

Na Starej Hore v dome č. 158 žil 33-ročný horár Alojz Paulovič s manž. Adélou, rod. Chlapovičovou aj s dcérou Margitou a so svokrou Žofiou Chlapovičovou, rod. Arcztovou. Vo vedľajšom dome č. 159 býval 54-ročný poľsný Henrich Geschwandtner s manž. Máriou, rod. Arcztovou, so synmi Hugom a Jánom a tiež s dcérami Hedvigou a Oľgou. V ďalšom dome č. 160 žil 49-ročný Ján Geschwandtner (mladší brat Henricha) s manž. Herminou, rod. Lindtnerovou, s dcérami Sidóniou a Annou a so synom Ottom. V dome č. 161 býval 55-ročný František Paulovič s manž. Máriou, rod. Arcztovou, so synom Františkom a s 20-ročnou deputátničkou Máriou Slobodovou. V susedstve (v dome č. 162) žil 58-ročný Štefan Dovičín s manž. Júliou, rod. Konečnou a so synmi Antonom, Štefanom a Júliusom i s dcérou Amáliou. V dome č. 163 býval 45-ročný poľsný

Ferdinand Klement s manž. Kamilou, rod. Marklovou a dcérou Klárou. Posledný dom na Starej Hore obýval 47-ročný hájnik Adolf Héger s manž. Amáliou, rod. Brigantovou a 10-ročnou dcérou Amáliou.

Horáreň v Hlbokej doline obýval 45-ročný lesný hájnik Rudolf Kováč s manž. Agnešou, rod. Gregušovou a spolu s nimi aj 35-ročný manipulant Jozef Hrudka s manž. Máriou, rod. Žajtovou (Žartovou?), so synmi Albínom, Jánom a s dcérou Máriou.

Prednostom lesného úradu na Kulháni bol od roku 1922 už spomínaný lesmajster Ing. Viktor Nikisch, ktorý zložil skúšku pre samostatných lesných hospodárov v roku 1910 v Prahe. Polesie Stará Hora spravoval Ferdinand Klement, absolvent lesníckej školy vo Vadászerdő. Ako pomocný personál mu boli pridelení dvaja lesní hájníci. Polesie Stará Hut' bolo od 1. marca 1939 spravované nadlesným Ottom Prächtom, absolventom lesníckej školy v Moravských Budějoviciach. Tomu boli pridelení taktiež dvaja hájníci. Správu revíru Kulháň viedol lesný asistent František Tesař, absolvent vyššej lesníckej školy v Zákupoch (Reichstade) a štyria jemu podriadení revírnici hájníci. Lesným adjunktom a neskôr účtovníkom lesnej správy bol Oskar Rösler, ktorý v roku 1913 zložil skúšku na vyššej lesníckej škole v Českých Budějoviciach a praxoval v štajerskom Breitenau. Jeho predchádzajúcim bydliskom bola obec Grund v Rakúsku.

František Tesař bol počas druhej svetovej vojny zabitý partizánmi na Morave. Polesného Hermanna Philippa takisto zavraždili partizáni, a to v Žiline. Ing. Viliam Friedrich odišiel ešte pred vojnou pracovať do Kupferzelli a jeho asistent Alfréd Wach do Holzkirchenu.

Dňa 18. decembra 1940 v noci bol vo svojej kancelárii v Starej Huti pri Zlatníkoch zastrelený aj nadlesný Otto Prächt. Ako páchatel' bol z vraždy usvedčený hájnik Ján Čásár zo Starej Hute (z domu č. 156), ktorý sa pomstil za to, že O. Prächt zviedol jeho snúbenicu – služobnú Antóniu Čermanovú. Po smrti Otta Prächta

nastúpil na jeho miesto Ing. Hubert Bezačinský. Otec H. Bezačinského bol dlhší čas hájnikom v Zľavách na vítkovskom veľkostatku plukovníka Othmara Marnegga von Wallerstein.

Trofej Augusta Haupt-Stummera (Kulháň, december 1943)

Stavbu stráňovej vrstevnicovej lesnej cesty, ktorá viedla úbočím Ostrého vrchu ponad Hlbokú cez Jamku, Fabianovu a Jelenie jamy (Hirschgraben) až po vyústenie do javorinskej cesty, dokončili v roku 1934. S výstavbou 14 km dlhjej vrstevnicovej vývoznej cesty, smerujúcej z Burdijarku cez celé polesie Stará Hut' popod hrebeň pohoria až k loveckej chate „Hubertke“ na Poľane v polesí Stará Hora, sa začalo v roku 1938. Bola dokončená až v roku 1941.

Syn Leopolda Haupt-Stummera – Leopold-Maximilián zomrel v Tovarníkoch na otravu krvi 29. októbra 1941. Mal len 12 rokov.

Počas druhej svetovej vojny (presnejšie 21. januára 1945) boli na Kulháni Nemcami vypálené dve ubytovne zamestnancov lesnej správy a takisto lovecký kaštieľ Lea Haupt-Stummera.

Na týchto nehnuteľnostiach boli škody vyčíslené na 259 500 korún. Hnuteľný inventár, interiérové zariadenie a odcudzený nábytok v jednej z ubytovní mal hodnotu 84 980 korún. Nemci rovnako spustošili i osady Stará Hora a Stará Huta, čím chceli eliminovať možné úkryty partizánov. Lesný personál bol len krátko predtým vysťahovaný do Tovarník. Dňa 7. marca 1945 Nemci vypálili aj Duchonku, vrátane kaštieľa Hauptovcov. Oddielu nemeckých vyčisťovacích jednotiek velil kapitán Deuts.

Dekrétom prezidenta republiky č. 12-7/45 zo dňa 21. júna 1945 a nariadením Slovenskej národnej rady z 23. augusta 1945 bol zákonom č. 104 (§1-§27) skonfiškovaný všetok pôdohospodársky majetok Haupt-Stummerovcov, vrátane lesných celkov Duchonka a Kulháň. Lesy odvtedy vlastní a spravuje štát.

Chotárne názvy a pomenovania honov na území Lesného hospodárskeho celku Kulháň používané v medzivojnovom období

Časti lesa – Priehon, Horné štoliny, Dolné štoliny, Oravcové brehy, Delnište, Uhlište, Mondočka, Splazy, Michalov diel, Kuchové brehy, Horný podiel (pod diel), Prostredný podiel, Dolný podiel, Horný a Dolný hulvátovec, Kaplanov laz, Jelenie jamy, Hlboká, Mlynište, Ručkov tyk, Kameň, Stará hora, Mankovec, Horná a Dolná saková, Prihón, Jazero, Porvanka, Králiková, Stará huť, Pece, Zlatnícka brána, Starohorská brána, Spevačka, Mladina, Horné a Dolné zvadlivé, Petrikov mlyn, Na zahrádke, Kalište, Stoky, Horné a Dolné brdco, Od dubovského, Poddrozďová, Nová hora, Stanovisko, Pod dielom, Pod kozlom, Bátorová, Nad Kulháňom, Lipová, Uhrové brehy, Pod Kulháňom, Obecný háj, Závršie, Farský háj, Solčiansky háj, Havranec, Nad Karlovcom, Hlboká, Plské, Sovinec, Stráň, Mule, Krislo, Pod drozdove, Žobrák, Blatina, Halgašovce, Mišov kút a Prídol.

Lúky, pasienky a role – Kosenina, Nová lúka, Košarište, Adamičkova lúka, Dúbrava, Horné

čepuchy (capuchy), Dolné čepuchy, Jágrova lúka, Nad rybníkom, Myslíková, Humajová, Beňova lúka, Chocinky, Čerešňová lúka, Sklad, Salajkáreň, Brehy, Horné ležisko, Dolné ležisko, Hlboká, Mazúrova, Fabianova, Štermanka, Ceichovňa, Dlhá lúka, Šturmová, Horná Eržina, Dolná Eržina, Bučačka, Brdárka, Hermannova Plešina, Jamka, Bystré, Podhradská javorina, Zlatnícka javorina, Horné Bystré, Majtánka, Lesopark, Farma, Okšová, Adamkova, Farkašov laz, Rybník, Mlynská, Na rampe, Palcátka, Baronšland, Mankovec, Žliabky, Šajtárske záhrady, Široká, Jelšovina, Bátorová, Záhradky, Prieložtek, Dajová, Blinová, Detkova, Šlopkova, Koscova, Krželnica, Koniarka, Poľana, Hubertka, Kubánka, Podinovská, Horná a Dolná sviniarka, Blatiny, Bubalova, Bachorina, Vlčinec, Januškova, Horné a Dolné kalište, Jalšina, Husárov prídol, Kuchova, Stoky, Potáčovská, Polianky, Ferova, Spodného lúka, Kaplanova, Števkova, Na stupách, Cukerňa, Podpúštie, Lomnicova, Vrchné a Spodné žliabky, Mraznica, Farská, Staňova lúka, Ďurkova, Mumačka, Brod, Kržlenica, Rakytina, Chocinka, Turková, Ševcov laz, Dubina, Drozdova, Masnička, Potáčovská poľana, Horné žiare, Zvadlivec, Šimonov prídol a Závršný údol.

Vrchy – Splazy, Ostrý vrch, Kamenná, Skalka, Ivanov kopec, Jakubová, Krčelnica (Kržlenica), Horný lom, Dolný lom, Žiare, Poľana, Vtáčí vršok, Podhradská javorina, Zlatnícka javorina, Veľká javorina, Panská javorina, Zvadlivý vrch, Ševcov vrch a Veľké Brdo.

Vodné toky a údolia – Burdijarok, Filov jarok, Šimonov jarok, Lorincov jarok, Chudého jarok, Holovičov jarok, potok Mankovec, Švarcov jarok, Hirnerov stok, Hrozenikov stok, Králikov stok, Starohutský stok, Bátorov stok, Žliabkova dolina, potok Machovňa, Dubov potok, Starohorský stok, Novohorský stoček, Dubina, Husárov stok, Suchý potok, Chrenkov jarok, Jelení jarok, Myslíkov stok, Studničný stok, Poddielsky potok, Saková, Bystrý potok, Chocinka, Chocina, Čepúšsky potok, Hlboký jarok, Závršná dolinka, Drozdova dolinka, prm. Kišovka, Karlo-

vecká dolina, Hrabový jarok, Novohorská dolina, Krieslova dolinka, Podstránska dolina, Starohorská dolina, Halgašovská dolina, Karolova dolina, Sovia dolina, Dubovská dolina, Žiarska dolinka, Lômová dolina, Potočná dolinka, Lipový stok a Mlynská dolina.

Použité pramene a literatúra

- Haupt-Stummer, A.: Die Familie Stummer von Tavarnok, Salzburg 1961.
- Haupt-Stummer, A.: Jagd in West Karpaten, Salzburg 1965.
- MV SR, ŠA v Nitre, fond ŽN a Veľkostatok Tovarníky - Conscripio Universalium Proventuum Domini Nagy Tapolcsány, 1.9.1721, sign. EdUr - 42, porad. č. 58 (Jur. el. I, fasc. I., No 117, č. šk. 12; st. sign. No 88).
- Erdődy, H.: Erinnerungen – spomienky gróffy Heleny Erdődyovej, rod. Oberndorffovej – preklad z nemeckého originálu uložený v Hlohoveckom múzeu. Za požičanie textu ďakujem Petrovi Novosedlíkovi z Trnavy a Mgr. Jozefovi Urminskému z Hlohovca.
- Uhlár, V.: Miestne názvy Humenné a Cimenná, Slovenská reč, ročník 47, 1982, č. 6, str. 357-361.
- Kriegsarchiv Wien - výsledky prvého vojenského mapovania z r. 1782-1783.
- Maďarský krajinský archív v Budapešti, fond Zbierka máp a plánov – fotoreprodukcia topografickej mapy II. vojenského zamerania z r. 1838, mapový list Sec. No 40, Col. No XXVIII, mierka 1:28 800.
- Molnár L., Teren, Š. a kol.: Naše poľovníctvo, Obzor Bratislava, 1984, str. 128, 233 a 251.
- Konrad, F.: Polstoročie v tribečskej horárni, Bratislava 1989.
- Perthes, J.: Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Gräflichen Häuser, Gotha 1915, str. 536-538, 610, Familie Mels-Colloredo und Lažansky von Bukowa.
- Perthes, J.: Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Freiherrlichen Häuser, Gotha 1911, str. 927, Familie Stummer von Tavarnok und Haupt von Buchenrode.
- Gerő, J.: A Királyi könyvek az I. Ferenc József és IV. Károly király által 1867-től 1918-ig adományozott nemességek, főnemességek, előnevek és címerek jegyzéke, Budapest 1940, reprint, str. 199, familie Stummer von Tavarnok, Hardt-Stummer und Haupt-Stummer.
- Nagy, I.: Magyarország családai czímerekkel és nemzákrendi táblakkal I-XIII, Pest 1857-1868, Berényi a Erdődy család.
- Kempelen, B.: Magyar nemes családok I-XI, Budapest 1911-1932, Berényi és Erdődy család.
- MV SR, ŠA v Nitre, fond ŽN, Dolnonitrianska župa, okres Bodok - sčítanie ľudu 1869 - Zlatníky s osadami Kulháň, Stará Hora a Stará Huta.
- Baross, K. a Németh, J.: Magyarország Földbirtokosai, Budapest 1893.
- Kol. aut.: Mezőgazdasági statisztikája, Budapest 1897.
- Rubinek, J.: Schematismus der Grundbesitzer Ungarns, Budapest 1911.
- Kol. aut.: Zprávy Státního pozemkového úřadu v Praze, ročník IV. - výsledky prvej pozemkovej reformy na veľkostatku Tovarníky (lesné hospodárstvo).
- Watzka, J. a kol.: Spriedovca po archívnych fondoch I., ŠA v Bratislave, 1959, str. 165.
- MV SR, ŠA v Nitre, fond Panstvo Tovarníky - inventár fondu, sign. 5 F, 5 G a 6 A - lesné záležitosti, výkazy hospodárenia v lesoch panstva, lesné hospodárske plány a rôzne druhy písomností.
- MV SR, ŠA v Nitre, pobočka Topoľčany, fond OS Topoľčany - pozemnoknižná mapa Zlatník z r. 1857 a pk vložka č. 321 z roku 1898; tamže: fond Zbierka máp a plánov - vojenská topografická mapa tretieho vojenského zamerania 1:75 000 z r. 1932, vydal Kartografický úrad v Prahe.
- MV SR, ŠA v Nitre, pobočka Topoľčany, fond ObNÚ Prašice - evidencia cudzincov, prechodne sa zdržujúcich v obvode notariátu v 30. rokoch 20. storočia.
- MV SR, ŠA v Nitre, pobočka Topoľčany, fond OÚ Topoľčany, lesné oddelenie 1924-1939 - Výkazy zamestnancov lesnej správy; tamže: Lesný hospodársky plán veľkostatku Kulháň z r. 1940.
- MV SR, ŠA v Nitre, pobočka Topoľčany, fond OÚ Bánovce n/B., sčítanie ľudu 1938 - Zlatníky; lesné záležitosti - výkazy odstrelenej zveri.
- MV SR, ŠA v Nitre, pobočka Topoľčany, fond Daňový úrad Bánovce n/B, Zlatníky - domový kataster z r. 1928.
- Nagy, L.: Notitiae politico-geographico statisticae incltyi regni Hungariae, Budin 1828, str. 235.
- Schematismus cleri archi-diecesis Strigoniensis, dištrikt Veľké Topoľčany, farnosť Malé Hoste, filiálka Kulháň - viaceré ročníky cirkevných schématicizmov.
- Katastrálny úrad v Trenčíne, správa katastra Bánovce n/B., oddelenie pozemkovej knihy - pozemnoknižná vložka katastrálnej obce Zlatníky č. 8 z roku 1909 a katastrálny pozemkový hárok č. 257.
- Matričný úrad v Šišove, matrika narodených z r. 1928.
- Gudenus János József: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája, I. kötet, Magyar Mezőgazdasági Kiadó Kft., Natura 1990, Franklin Nyomda Budapest, str. 524-526, familie Haupt von Buchenrode und Haupt-Stummer von Tavarnok.
- Homola, A.: Tovarnické pokladničné poukážky, Numizmatická ročenka, str. 42-46.
- MV SR, ŠA v Nitre, pobočka Topoľčany - Pamätná kniha Žandárskej stanice v Šišove z r. 1919 - 1949.
- Tamže, fond Okresný úrad v Bánovciach n/B. - spis č. 13987/1937 - povolenie na výstavbu kaštieľa Lea Haupt-Stummera zo dňa 19.11.1937.
- Spomienky Márie Bizoňovej, rod. Makovej z Topoľčian, Rudolfa Haluzu z Nemečiek a Oskara Röslera (neb.).
- Tamže, fond Notársky úrad v Šišove, adm. spisy - kolaudačná zápisnica č. 2324/1937.
- Úmrtné a sobášne oznámenia príslušníkov rodín Stummer, Hardt-Stummer a Haupt-Stummer.
- Spomienky Edity Petrikovítsovej, rod. Wallerstein-Marneggovej zo Žabokriek n/N. a Alojza Dvorského z Tovarník.
- Magyarország vármegyei és várossai. Nyitrávármegye, Apolo Budapest 1898.
- Súkromná korešpondencia rodín Rösler, Wach, Friedrich, Haupt-Stummer, Spiess, Hrdý, Biedermann-Thurónyi a Marnegg von Wallerstein.
- Kol. aut.: Topoľčany vo vrstvách vekov, Mesto Topoľčany 1997, str. 303 - 312, kapitola autora Miroslava Neznámeho - Stummerovci a Topoľčany - rodinná sága.
- Spomienky Karola Konráda.